

УДК 37(092)(477)

В.В. Паскаленко,
викладач
(Миколаївський технікум залізничного
транспорту ім. академіка В.М.Образцова)

ПЕДАГОГІЧНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В.РЮМІНА (ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальність проблеми полягає в тому, що творча спадщина В.Рюміна широко представлена в вітчизняній науковій та публіцистичній літературі, але досліджень, в яких був проведений аналіз та систематизація друкованих джерел пов'язаних з його педагогічною та просвітницькою діяльністю не проводилося.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми. У вітчизняній науці творчу спадщину В.Рюміна вивчали науковці Ю. Білий, В. Будаков, І. Гостев, М. Делік, А. Журавель, Ч. Журецький, В. Зотов, С. Кельїна, В. Межаков, М. Мельник, І. Павлік, А. Пильненький, О. Серединський, А. Трембач, П. Тригуб, Г. Цимерман, Б. Цирков, А. Черняк, В. Фесенко та інші. Творча спадщина В.Рюміна досліджувалася письменниками СРСР: М.Арлазоровим, В. Львовим, державними та громадськими діячами В. Ліфановим, В. Рогожиним, О.Суворовим, О.Холопцевою та іншими.

Стаття присвячується аналізу історіографічних джерел, у яких розкривається творча спадщина В. Рюміна. Метою статті є встановлення хронології з вивчення творчої спадщини персоналії, розкриття положень та висновків, які характеризують його педагогічну та просвітницьку діяльність.

Виклад основного матеріалу. Перші підсумки творчої діяльності В.Рюміна були зроблені в 20-их роках ХХ ст. Це було висвітлення окремих фрагментів педагогічної та просвітницької діяльності В.Рюміна. Так, у 1927 році в газеті “Шлях індустріалізації” в статті Єфима Вікторова “35 років на службі науці”, характеризується В. Рюмін як невтомний працівник – популяризатора природничих наук, діяльність якого була спрямована на розбудову вітчизняної освіти. Головною тезою статті став вислів, що народні маси з вдячністю “черпають знання з його підручників та брошур” [3, с.3].

Характеризуючи педагогічну та просвітницьку діяльність В. Рюміна у 30-ті роки ХХ століття, професор А.Черняк, автор монографії “Історія технічної книги”, наголошував на тому, що

науково-популярні книги В. Рюміна мали величезну популярність серед робітників та молоді [18,с.170].

Дослідники просвітницької діяльності В. Рюміна 30-х років виділяють у ній дві особливості: сприяння розповсюдженню первинних природничих знань серед населення країни [3,с.3] і виклад складних науково-технічних знань доступною мовою, без втрати науковості в характеристиці об'єктів дослідження. У газеті "Шлях індустріалізації" за 1932 рік наголошується: "Популяризація в руках В.Рюміна не є вульгарним спрощенством для придання книжці цікавості, автор ніколи не відступає від наукової істини. Він уміє розглянути питання саме з того боку, який ближче початківцю у галузі техніки" [19,с.3].

У некролозі, опублікованому в газеті "Шлях індустріалізації" від 9 квітня 1937 року, В.Рюмін був представлений як видатний науковий працівник і популяризатор природничих наук, широко відомий у республіках СРСР і за рубежем. У некролозі наголошували, що домінантою життя В.Рюміна була ідея розвитку науки, освіти та просвітництва[4,с.2].

У 40-50х роках ХХ ст. не приділялося належної уваги вивченню творчої спадщини В.Рюміна. Це пов'язане з початком Великої Вітчизняної війни та післявоєнною відбудовою в СРСР. Як свідчать джерела Миколаївського обласного архіву, єдиною спадкоємицею фонду В.Рюміна стає його дружина – Тетяна Володимирівна Рюміна, яка протягом двох десятиріч ретельно вивчає і систематизує його спадщину. На базі опрацьованих матеріалів та сімейних спогадів Т.Рюміна пише повний біографічний шлях життя та творчої діяльності свого чоловіка, заклавши підґрунтя до проведення подальших досліджень його спадщини [5, с.1].

У 60-70-ті роки ХХ ст. вивчення доробку В.Рюміна в друкованих виданнях пов'язується з безпосереднім зв'язком з науковцями та популяризаторами природничих і технічних наук в СРСР. У монографії "Нариси з історії техніки на Україні" науковий співробітник Інституту історії Академії наук УРСР А.Пильненький розкриває перед читачем персоналію В.Рюміна. Наголошуючи, що "заслуга В.Рюміна перед наукою полягає насамперед у тому, що він багато зробив для просування технічних знань у маси, в міру своїх сил і можливостей сприяв оволодінню трудящими тією самою наукою" [14,с.97].

У 1964 році співробітник Миколаївського обласного краєзнавчого музею В.Нікітін у статті "Соратник Ціолковського" визначає, що В.Рюмін був талановитим викладачем природничих дисциплін у технічному училищі. Автор статті розкрив педагогічну діяльність В.Рюміна саме в період революційних подій 1903-1905

років, змалювавши його як захисника учнів, які брали участь у революційних подіях. Автор статті узагальнив, що В.Рюмін – педагог з прогресивними поглядами, спрямованими на корінні перетворення як у суспільному житті, так і педагогіці, намагався дотримуватися у вихованні та навчанні гуманістичних принципів [12, с.2].

Протягом 60-х років XX ст. діяльність В.Рюміна була розглянута в дослідженнях наукового співробітника будинку музею К.Е.Ціолковського – В.Зотова, співробітниці Миколаївського державного обласного архіву Г.Голдіної, відомих радянських письменників В.Львова і М.Арлазорова, члена секції історії авіації і космонавтики при АН УРСР А.Трембача, президента Асоціації винахідників О.Суворова, організатора першої світової виставки моделей міжпланетних апаратів і механізмів О.Холопцевої. Автори вводять у науковий обіг матеріали, пов'язані з популяризацією В.Рюмінін наукових праць К.Ціолковського. Педагогічна діяльність В.Рюміна розглядалася в контексті його видавничої справи як автора методичних розробок для викладачів з природничих дисциплін.

У 1965 році на Миколаївщині проведений цілий ряд різних заходів з метою висвітлення життя та творчої спадщини В.Рюміна. Члени ради будинку – музею К.Ціолковського міста Калуги О.Суворов і О.Холопцева в статті “Імені В.Рюміна” (газет “Південна правда” від 16 вересня 1965 року) зазначили: “У цьому році було проведено багато зустрічей-бесід, які були присвячені висвітленню життя і творчої спадщини Володимира Володимировича, його дружбі з К.Ціолковським” [16, с.4]. Автори статті проаналізували проведену роботу з увіковічення спадщини В.Рюміна: встановлено меморіальну дошку на будинку, де жив та працював В.Рюмін; пам'ятник на старому цвинтарі, де поховано В.Рюміна; рішенням місцевої влади міста одна з вулиць міста названа його ім'ям.

За сприяння О.Холопцевої та О.Суворова в 1965 році на Миколаївському телебаченні підготовлено передачу “Звездные романтики”, яка присвячувалася дружбі та спільним науковим інтересам К.Ціолковського і В.Рюміна. У передачі з розповіддю виступила Тетяна Володимирівна Рюміна. Характеризуючи наукові інтереси В.Рюміна у сфері космічних польотів, Т.Рюміна спинилася і на його педагогічній спадщині. “Як педагог, – наголошує Т.Рюміна, – Володимир Володимирович був надзвичайним. Пояснював матеріал із зацікавленням, жваво, просто, зрозуміло, застосовуючи наочність”. Талант педагога В.Рюміна Тетяна Володимирівна пов'язувала з його високими моральними якостями. “Людина виключно енергійна і великої любові до молоді, – відзначила Т.Рюміна. – Правдивий, щирий, чуйний, скромний, працелюбний, він прищеплював ці якості і своїм учням” [5, с.3].

У 60-ті роки ХХ ст. творчий доробок В.Рюміна розглядався відомими письменниками СРСР. Так, лєнінградський письменник В.Львов висвітлює популяризаторську діяльність В.Рюміна в оповіданні “Ціолковський в Петербурзі”, надрукованому в журналі “Нева” №1 за 1967 рік. У художній формі автор розкриває образ В.Рюміна, як палкого захисника ідей К.Ціолковського. Автор доводить, що саме завдяки В.Рюміну світова наукова громада визнає першість обґрунтування К.Ціолковським практики польотів у космічний простір.

У 1967 році відомий радянський письменник М.Арлазоров у книзі “Ціолковський” відомої популярної серії в СРСР “Життя видатних людей”, розкриваючи творчий шлях К.Ціолковського, звертається і до висвітлення життя та творчості персоналій, які були першими прибічниками його наукових ідей. “Першим відгукнувся Рюмін”, – пише автор книги, наголошуючи, що К.Ціолковський пам'ятав усе життя і був щиро вдячний ученому за палку підтримку його наукових ідей [1, с.136].

17-19 вересня 1968 році у м.Калужі пройшла наукова конференція “Труды третьих чтений, посвященных разработке научного наследия и развития идей К.Циолковского”, за підсумками якої видано збірник тез, що містили праці Б.Циркова “Про науковий зв'язок К.Ціолковського і В.Рюміна”. Автор наголосив, що основною справою життя В.Рюміна була педагогічна діяльність у середньому технічному училищі міста Миколаєва, а другою – популяризація ідей науки та техніки, в тому числі ідей К.Ціолковського [17, с.46].

У 1966 – 1973 рр. в Україні було підготовлене ґрунтовне енциклопедичне видання “Історія міст і сіл Української РСР”. У 1971 році було випущено 15-й том, у якому висвітлюються ключові моменти соціально-економічної, політичної, наукової, педагогічної історії Миколаївської області. Опрацювавши значну джерельну базу та історіографію, його укладачі (І.Гостєв, А.Журавель, М.Мельник, В.Фесенко) включають персоналію В.Рюміна до матеріалів видання. Основна увага зверталася на те, що В.Рюмін був педагогом, соратником та популяризатором ідей К.Ціолковського, автором та видавцем науково-популярних праць з фізики та хімії [9, с.89].

У 1974 році було відзначено 100-річний ювілей з дня народження В.Рюміна. З цієї нагоди обласні організації товариств “Знання” та “Охорона пам'яників історії та культури” провели 12 липня наукову конференцію в Миколаївській обласній науковій бібліотеці імені О.Гмирьова. З основною доповіддю “Рюмін – учений і видавець” виступив кандидат фізико-математичних наук, доцент Миколаївського педагогічного інституту Ю.Білий. Він спинився на висвітленні питання творчої співпраці В.Рюміна і К.Ціолковського, а

також вагомості внеску в популяризацію науково-технічних знань серед населення країни. Питання навчальної та науково-популярної літератури з фізики та астрономії розглянув професор Миколаївського кораблебудівного інституту, доктор фізико-математичних наук Г.Циммерман у доповіді “Рюмін – популяризатор фізики та астрономії”. Okремо доповідалася діяльність В.Рюміна в популяризації знань з електрики (як її теорії, так і практичного застосування) “Електротехніка та радіо в працях В.Рюміна” кандидатом педагогічних наук М.Делік і співдоповідачами старшим викладачем О. Негреевим та старшим викладачем А.Іванковим. Доцент Миколаївського педагогічного інституту, кандидат хімічних наук Б.Рогожин виступив з доповіддю “Рюмін – популяризатор хімічних наук”, у якій розкрив внесок В.Рюміна у поширення знань з хімії серед населення у 20-і і 30-і роки ХХ століття [7, с.63] Усі доповідачі на конференції торкалися різних аспектів творчої спадщини В.Рюміна. Так, інженер В.Яблонський, характеризуючи педагогічну діяльність В.Рюміна, наголошував на тому, що його дидактичні прийоми вважалися на той час прогресивними: “Теоретичні знання В.Рюмін підкріплював наочними прикладами на діючих моделях, макетах, які виготовляв власноруч. На заняттях з технічних дисциплін В.Рюмін наводив приклади з заводської практики, досягнень вітчизняної та зарубіжної науки і техніки” [6, с.63]. Висвітлюючи якість підготовки В.Рюміна до занять, В.Яблонський наголошував, що лекції викладача учні слухали з великою зацікавленістю та захопленням. Наводячи в доповіді спогади дружини Т.Рюміної про свого чоловіка на посаді викладача, автор підкреслював, що В.Рюмін готувався до лекції по 14-16 годин, якість занять була високою [6, с.63.].

Найбільш активним дослідником творчої спадщини В.Рюміна у 70-ті роки ХХ ст. став науковий співробітник будинку-музею К.Е.Цюлковського В.Зотов. У 1976 році В.Зотов публікує у відомому в радянські часи науково-популярному журналі природничого та технічного напрямку “Наука и жизнь” статтю “Первый забезчик”. У ній аналізувалася значна джерельна база, історіографічна база персоналії. Автор статті вважав, що своєрідним підсумком у вивченні творчої спадщини В.Рюміна є той факт, що його ім'ям почали пов'язувати з біографією К.Цюлковського. Рюмін, так би мовити, став його “супутником” [8, с.84]. Висвітлюючи педагогічну діяльність В.Рюміна, В.Зотов виділив у ній два аспекти: навчально-виховну роботу з молоддю та діяльність, пов'язану із написанням навчальної літератури з природничих та спецдисциплін для учнів технічного училища, довідкових методичних праць для викладачів. Розкриваючи зміст навчальних та виховних особливостей педагогічної діяльності В.Рюміна, В.Зотов відзначає: “Педагогічну працю він вважав

своїм покликанням. Цікаво проводив заняття, старанно пояснював завдання, опитував, був вимогливим, але оцінки ставив справедливо. У спілкуванні з учнями поводив себе просто, був відвертим. Учні його поважали і любили. Він постійно виходив за межі програми, розповідав учням про нові наукові відкриття та досягнення техніки, показував досліди і на допомогу викладачам випускав методичні посібники” [8,с.85]. Автор статті першим спробував дати загальну характеристику педагогічної спадщини В.Рюміна.

У 70-ті роки висвітленням творчої спадщини В.Рюміна починає займатися місцевий краєзнавець, член секції історико-революційних пам'яток Миколаївського товариства “Охорони пам'яток історії та культури” В.Ліфанов. У 1974 році до 100-річного ювілею з дня народження В.Рюміна В.Ліфанов публікує статтю “Пропагандист ідей батька космонавтики”, у якій простежується діяльність В.Рюміна як талановитого редактора науково-популярних журналів початку ХХ століття “Физик – любитель” та “Электричество и жизнь”. Аналізуючи зміст журналів, автор статті зазначає, що на її сторінках висвітлювалися останні відкриття з фізики та хімії; науковий матеріал подавався в доступній для розуміння читачеві формі, крім того, у журналах на вимогу В.Рюміна друкувалися методичні матеріали для викладачів щодо проведення шкільних дослідів з фізики та хімії. Розкриваючи редакторські здібності В.Рюміна, В.Ліфанов торкається проблематики окремих аспектів педагогічної спадщини персоналії, характеризує В.Рюміна як досвідченого методиста з проведення дослідів на заняттях з фізики та хімії [10,с.4].

У 1989 році пройшла ІV республіканська конференція з історії краєзнавства, присвячена 200-річчю міста Миколаєва, на якій науковці представили краєзнавчу проблематику регіону. Краєзнавець В.Рогожин у доповіді “Наш земляк В.Рюмін – популяризатор хімічних знань”, розкриваючи енциклопедичність знань В.Рюміна, різнобічність його інтересів, наголосив, що основною можна вважати його педагогічну та просвітницьку діяльність. “Усі свої знання, світлий розум і талант письменника В.Рюмін віддав справі народної освіти і популяризації науково-технічних знань” [15,с.608].

У 1997 році авторським колективом науковців і освітян м. Миколаєва В.Будаком, О.Дмиитренко, Я.Журецьким, В.Кривенець, О.Нарижним, А.Олійником, І.Павліком, Г.Романовським, А.Ситченко, Л.Старовойт, П.Тригуб було проведено комплексне дослідження розвитку освіти на Миколаївщині в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Висвітлюючи історію навчальних закладів регіону, в праці “Освіта на Миколаївщині” дано характеристику діяльності відомих персоналій освіти загалом і В.Рюміна зокрема, як педагога і просвітника, він розглядається в контексті двох навчальних закладів, в яких він

працював викладачем природничих та спеціальних технічних дисциплін. Автори нарисів підкреслили, що В.Рюмін залишив помітну педагогічну спадщину в історії технічної освіти, яка потребує свого ретельного дослідження [13,с.175].

У 2001 році професор Ю. Білий та кандидат хімічних наук, доцент С.Кельїна опублікували статтю “Константин Циолковский: В смелости я вас считаю первым, а также в деликатности и глубине ума”, у якій висвітлено кілька питань, пов'язаних з науковою, педагогічною та просвітницькою діяльністю В.Рюміна. Провівши аналіз двох статей В.Рюміна “Приборы по электричеству как пособия по изучению других разделов физики” і “Белый уголь” в останньому журналі “Физик – Любитель” за 1919 рік, автори статті дійшли висновку, що В.Рюміна турбувала проблема оснащення шкільних кабінетів фізики якісними приладами та питання використання гідроенергії в країні. Крім того, значилися здібності В.Рюміна популяризувати праці талановитих учених, винаходи яких отримують своє подальше використання на практиці [2,с.50].

Літературний критик Е. Мірошниченко у 2008 році випускає путівник “Литературный Николаев”, до якого включає персоналію В.Рюміна як одного з помітних літераторів міста кінця XIX – початку XX століття. Автор путівника зазначив, що В.Рюмін вважав своїм покликанням педагогічну, наукову та літературну справу,але був талановитим белетристом, який вдало писав як ліричні твори (“Рассказы старого турка” 1902), так і оповідання з наукової фантастики (“Джин Эли Уитней” 1930), гумору та сатири, п'єси, вірші. Дослідивши щоденники, епістолярну спадщину В.Рюміна, автор путівника висвітлив цікаві спостереження з життя, які доводять, що Володимир Володимирович добре розумівся на театральному мистецтві, відвідував вистави, підтримував дружні стосунки з видатними майстрами сцени початку XX століття М.Савиною, В. Комісаржевською, М.Кропивницьким [11,с.102].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Історіографічні джерела, у яких розкривається життя та діяльність В.Рюміна, складають відповідну хронологію:

– 40-50-ті роки XX століття – збереження, аналіз та систематизація матеріалів особистого архіву В.Рюміна його дружиною Т.Рюміною-Волковою, яка склала біографію його життя та творчості, тим самим сформувала підґрунтя до подальших теоретичних досліджень;

– 60-70-ті роки XX століття – відображення життя та творчої спадщини В.Рюміна набуває широкого розгляду у засобах масової інформації у зв'язку з тим, що В.Рюмін був популяризатором ідей К.Ціолковського. У матеріалах, присвячених творчій спадщині В.Рюміна,

наводяться фрагменти його педагогічної діяльності. У першу чергу, автори відмічають його як здібного укладача навчальної літератури для середніх технічних училищ, розкривають його талант популяризатора науково-технічних досягнень першої чверті ХХ століття.

- 80-90-ті роки ХХ століття – період комплексних досліджень освіти на Миколаївщині. Автори праць відмічають, що В.Рюмін зробив вагомий внесок у розвиток технічної освіти на початку ХХ століття, айого педагогічна спадщина потребує ретельного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1.Арлазоров М.С. Циолковский / Михаил Саулович Арлазоров. – М. : Молодая гвардия,1967. – С.136.

2.Белый Ю.А. Константин Циолковский : В смелости я вас считаю первым, а также в деликатности и глубине ума / Ю.А.Белый, С.Ю.Кельина // Горожанин. – 2001. – №10. – С.50-53.

3.Викторов Е. 35 лет служения науке / Е.Викторов / /Красный Николаев.– 1927. – №1924. – С.3.

4.ДАМО. – Ф – 2859. – Оп.1. – Спр.7. – Арк.2.

5. ДАМО. – Ф – 2859. – Оп.1. – Спр.107. – Арк.1-30.

6. ДАМО. – Ф – 2859. – Оп.1. – Спр.200. – Арк.63.

7.ДАМО. – Ф – 2859. – Оп.1. – Спр.201. – Арк.63.

8. Зотов В.С. Первый забезчик / В.С.Зотов // Наука и жизнь. – 1976. – №7. – С.84-88.

9.История городов и сел Украинской ССР : в 26 т. Николаевская область / АН УССР. Ин-т истории; Гл. редкол.: [П. Т. Тронько](#) (пред.) и др. — К. : Гл. ред. Укр. Сов. Энцикл. АН УССР, 1971. – С.89

10.ЛіфановВ. Пропогандист ідей батька космонавтики / В.Ліфанов // Південна правда. – 1974. – №161. – С.4.

11. Мирошніченко Е.Г.Литературный Николаев (путеводитель) / Е. Г. Мирошніченко. – Николаев : Издатель И.А.Гудым, 2008. – С.99-102.

12. Нікітін В. Соратник Ціолковського / В.Нікітін // Південна правда. – 1964. – №162. – С.2

13.Освіта на Миколаївщині у ХІХ –ХХ столітті. Історичні нариси / [Будак В.Д., ДмитренкоО.О., Журецький Я.І., Кривенець В.Ф. і ін.] ; під ред. І.С.Павліка. – Миколаїв : Вид-во УДМУТУ, 1997. – 175с.

14. Пильненький А.О. В.В.Рюмін – популяризатор наукових знань (До 90 – річчя з дня народження) // Нариси з історії техніки на Україні : статті / А.О.Пильненький. – Київ, 1964. – С.97-103.

15.Рогожин В.О. Наш земляк В.В.Рюмін – популяризатор хімічних знань: матер. ІV республіканської конференції з історичного краєзнавства / В.О.Рогожин. –К., 1989. – С.608.

16. Суворов О. Імені В.Рюміна // Південна правда. – 1965. – №219. – С.4.

17. Цирков Б.М. О научных связях К.Э.Циолковского и В.В.Рюмина : матер. конференции трудов третьих чтений, посвященных разработке научного наследия и развитию идей К.Э.Циолковского [сост. и отв. ред. А.А.Космодемьянский] / Б.М.Цирков. – М. : Калуга, 1969. – С.46-60.

18. Черняк А.Я История технической книги / А. Я. Черняк. – М. : Книга, 1981. – С.170.